

verschaffen voor de topografie van het oude land Palestina en met groote belangstelling ziet daarom de geograaf de toekomstige opgravingen tegemoet.

Dr. A. VAN DEURSEN.

Sociografie en Sociale Geografie.

Er komt zoo langzamerhand tekening in de richting, waarin de Utrechtsche dissertaties zich bewegen. Was men zich in Amsterdam sinds lang bewust, welke richting men uit wou en had men het daar reeds door de dissertatie van Ter Veen aan de buitenwereld getoond, wat men in Utrecht zich dacht van de sociale geografie (uit practische overwegingen ook daar door de overgrootte meerderheid van de studenten tot hoofdvak gekozen), was tot voor kort eigenlijk onbekend. Zoodat een uiteenzetting over de verschillende standpunten tusschen de Amsterdamsche en de Utrechtsche studenten, in het vorige studiejaar, de Amsterdammers en naar het scheen ook de Utrechttenaren, groote verrassingen bracht.

De meerderheid scheen toen over te hellen naar het standpunt van de toen juist gepromoveerde Dr. Broek, die verdedigde, dat de sociale geografie zich had te wijden aan de beschrijving en verklaring van het landschap, zooals dat zich nu aan ons voordoet, d. w. z. het kultuurlandschap, de woonruimte. (Men leze ook de heldere uiteenzetting van zijn standpunt door Dr. Broek in het Februarinummer van dit tijdschrift). Volgens hem dus moet er onderscheid gemaakt worden tusschen de sociografie, die de sociale groep tot het onderwerp van haar onderzoekingen heeft en de sociale geografie.

De nieuwe groote Utrechtsche dissertatie, n.l. „De Groninger Veenkoloniën” van Dr. H. J. Keuning wijst er op, dat men in Utrecht in die richting door wil gaan. Het lijkt ook logisch. Utrecht de woonruimte, Amsterdam de groep, samen dus een beeld van land en volk, tot stand gebracht in nuttige arbeidsverdeeling.

Het loont de moeite om aan de hand van het werk van Keuning te onderzoeken, hoe bovengenoemde arbeidsverdeeling in de practijk wordt uitgewerkt. Dit boek leent zich daartoe in het bijzonder,

omdat het een deel van Nederland beschrijft en daardoor gemakkelijker met de verschillende Amsterdamsche proefschriften valt te vergelijken, dan b. v. het werk van Dr. Broek, en verder, omdat het hier een auteur betreft, die zooals uit alles blijkt, zijn onderwerp uitstekend beheerscht.

Dat het Keuning is te doen om het kultuurlandschap, blijkt reeds uit de indeeling van zijn stof, meer dan duidelijk. Verreweg het grootste deel van zijn boek wordt ingenomen door de hoofdstukken, die zich bezig houden met het „gelaat” van de Veenkoloniën. Wat we dus nu van Keuning mogen verwachten is, dat hij ons iets geeft, wat een sociograaf niet kan en niet wil geven, d. w. z. dat hij door zijn boek de eigen taak van de „Kultuurgeografie” aanwijst, naast de sociografie. Bezien wij het boek van uit dat oogpunt, dan moeten we dadelijk tot de conclusie komen, dat het daarin geheel te kort schiet. Er is in het werk slechts weinig, wat een sociograaf die over het zelfde onderwerp zou hebben geschreven, niet had kunnen, ja niet had moeten behandelen. De sociograaf zou verschillende problemen misschien van een eenigszins andere kant hebben benaderd, zou de stof anders hebben ingedeeld, en zou veelal een andere terminologie hebben gekozen, maar het feitelijke nieuws wat de heer Keuning meedeelt, zou een sociograaf met zijn kennis en zijn capaciteiten ook meegedeeld hebben. Was er reeds een sociografie over de Veenkoloniën verschenen, het werk van Keuning zou overbodig geweest zijn.

Het omvangrijke gedeelte over „het gelaat” van de Veenkoloniën, zou afgescheiden van enkele uit de aangehangen theorie voort-spruitende opmerkingen, door een sociograaf onder de titel „De middelen van bestaan in hun historische ontwikkeling” geschreven kunnen zijn.

Hetzelfde geldt grootendeels voor de andere hoofdstukken. Hoofdstuk II, „Het land. Wording en Morfologie” zou een sociograaf ook niet hebben kunnen passeeren, daar hij zich een beeld van de oorspronkelijke toestand zou moeten vormen om de wijze van ingrijpen en daardoor weer allerlei bijzonderheden van de later ontstane groep begrijpelijk te maken. De vele geologische problemen waarin Keuning zich verdiept, zou hij buiten beschouwing gelaten hebben, doch ik geloof dat we de behandeling hiervan ook meer moeten beschouwen als een restant van de vroeger

grootendeels physische opleiding van de Utrechtenaren, dan wel van de theoretische opvattingen van de schrijver. In zijn verdere betoog grijpt hij er dan ook zelden of niet op terug.

Ook de hoofdstukken III en IV die de historische ontwikkeling van de ontginning beschrijven, passen grootendeels in een sociografie. Dat ook hier de sociograaf waarschijnlijk beknopter zou zijn, ligt minder aan het ingenomen standpunt, dan aan de breedvoerigheid, waarmee de schrijver het onderwerp heeft behandeld. Principieel is er niets in, waartegen iemand van de Amsterdamsche school bezwaar zou maken.

Hoofdstuk X zou door een sociograaf gesplitst worden in een deel „Demografie” en een deel „Oorsprong der kolonisten.” Ook hoofdstuk XI zou op verschillende plaatsen in een sociografie verwerkt zijn evenals hoofdstuk XII. Rest ten slotte niets dan hoofdstuk I, de inleiding, waarin werkelijk een paar bladzijden landschapsschildering voorkomen, die trouwens meer artistiek dan wetenschappelijk aandoen en die de schrijver, naar ik vermoed, wel niet als een essentieel deel van zijn werk zal beschouwen.

Zoo komen we dus tot de eindconclusie, dat een sociograaf het werk van Keuning op enkele uitzonderingen na en na de stof op een andere manier te hebben ingedeeld en de terminologie hier en daar te hebben gewijzigd, best voor zijn rekening zou durven nemen. Een leek zal tusschen een sociografie en het werk van Keuning enkel een verschil zien in de indeeling en in het aantal van de behandelde problemen.

Is dus het op zich zelf verdienstelijke werk van Keuning als sociografie te beschouwen? Geenszins. De opzet van het werk en de keuze van de problemen maakt het werk voor de sociograaf onaanvaardbaar. Tal van onderwerpen die de sociograaf had moeten behandelen, heeft K. buiten beschouwing gelaten. Om maar te noemen: de kwestie van de selectie, voor de Veenkoloniën van ontzaggelijk belang. Het is in dit opzicht een waardige tegenhanger van de Haarlemmer Meer. Arbeidsloon, verhouding tusschen werkgever en werknemer, arbeidsorganisatie, de politieke richting van de arbeider, worden niet besproken. De Kerkelijke indeeling wordt slechts zeer terloops behandeld, de onkerkelijkheid niet eens genoemd. Criminaliteit komt niet ter sprake (o. a. niet de in Groningen spreekwoordelijke criminaliteit van de

Muntendammers). Zoo laten zich tientallen van trekken en trekjes noemen, die de sociograaf moet behandelen en die door de schrijver bewust ter zijde zijn gelaten.

En hiermee komen we tot het groote practische bezwaar van de nieuwe Utrechtsche richting, n.l. dat ze van het gebied dat ze behandelt een zeer onvolledig beeld geeft. Gewapend met een theoretische blindkap, wordt een groot gedeelte van de problemen die een bepaald gebied geeft, voorbij gezien en worden enkel die behandeld, die in het systeem passen, zonder dat daarvoor in de plaats iets van belang wordt gegeven, wat de sociografie niet biedt. Men schatte dit bezwaar niet te gering. Weliswaar zegt Keuning op blz. 297 dat de Veenkoloniale groep ook voor sociologische (hij bedoelt natuurlijk sociografische) studie veel interessants zou bieden, maar denkt de schrijver nu werkelijk, dat nadat hij uit de Veenkoloniale schotel reeds een paar dikke brokken heeft genomen en aan de rest overal een beetje heeft geknabbeld, de sociograaf zich uit het overschot nog weer een maaltijd zou willen bereiden? Het resultaat is dat we met een geheel onvoldoende inzicht in de Veenkoloniale problemen blijven zitten. Temeer, daar niet spoedig iemand zal worden gevonden, die zoozeer als de heer Keuning de eigenschappen van plaatselijke bekendheid, wetenschappelijke scholing, belangstelling en kennis, in zich vereenigt en dus de gewenschte aanvulling zal kunnen geven. Er had een gebouw kunnen ontstaan, de voorwaarden hiervoor waren bijna alle aanwezig. Verkeerde theoretische instelling leidde er toe, dat we slechts brokstukken kregen, al zijn het dan ook groote en waardevolle brokstukken. Het is niet de fout van Keuning, maar van het systeem.

Zoals gezegd, in theorie kan men zich naast de sociografie een „Kultur-geographie”, een „Geografie”, een „sociale Geografie”, een „Landbeschrijving”, of hoe men dit beschrijven en verklaren van het kultuurlandschap ook moge aanduiden, denken. In de praktijk loopt het uit (en moet het uitloopen) op een beschouwing, in hun historische ontwikkeling, van de middelen van bestaan en in mindere mate van bewoning en verkeer. (Siedlungs- en Verkehrsgeographie bij Keuning slechts één hoofdstuk). Het wordt een beschouwing over sociale verschijnselen en niet over landschapsverschijnselen. Deze verschijnselen hebben echter volledig de aan-

dacht van de sociograaf, terwijl deze doordat hij de maatschappij in haar geheel behandelt, in staat is alles in onderling verband te brengen, dus een betere verklaring te geven.

Het boek van Keuning wijst ten duidelijkste uit dat er naast de fysisch geografische wetenschappen en de sociografie, voor een andere geografische deelwetenschap geen plaats is. Het was volkomen juist dat het academisch instituut de sociografie als de eenige „sociale geografie” aanvaardde, en er enkel een landbeschrijving naast plaatste, bedoeld als een praktische samenvatting van de resultaten van alle geografische deelwetenschappen, d. w. z. als schoolgeografie.

Nieuw-Beerta, Nov. 1933.

E. W. HOFSTEE.

De handel van het Nabije Oosten in de Oudheid.¹⁾

De voor-grieksche wereld, die wij onder het „nabije Oosten” verstaan, verschijnt steeds meer als een groot samenhangend geheel, waarin de afzonderlijke landen op drievoudige wijze verbonden zijn: door het contact van handel en verkeer, — door politieke lotgevallen, — en door een zeer belangrijke, zeer diepgaande overeenstemming in geestesgesteldheid en geestelijk bezit.

Deze samenhang beginnen wij eerst langzamerhand te overzien, omdat het sterk uitgesproken eigen karakter, bijvoorbeeld van de Egyptische en de Babylonische beschavingen, een veel meer voor de hand liggend verschijnsel is en dan ook gewoonlijk op den voorgrond gesteld wordt. Het wordt echter steeds duidelijker, dat deze vérstrekkende verbijzondering evenmin afsluiting naar buiten met zich meebrengt als gelijkheid in zekere essentiële eigenschappen uitsluit.

Van de drie factoren die het nabije Oosten tot een geheel maken, schijnt de eerste, handel en verkeer, op het eerste gezicht een zuiver uiterlijke verbinding tot stand te brengen. Deze indruk is echter onjuist.

In de eerste plaats moeten wij er rekening mee houden, dat

¹⁾ Uit de inaugurale rede van prof. dr. H. Frankfort, hoogleraar te A'dam, nemen wij een gedeelte over, dat wij van belang achten voor ons onderwijs van het Middellandse zeegebied.